

Peygamberimizle ilgili olan, onu yakınlık ve ona aidiyet ifade eden Ehl-i Beyit, Âl-i Rasûl, Seyyid (Efendi), Şerif (Saygın) gibi kavramlar bugün çokça tartışılmakta, kimi çevrelerce yerli yersiz kullanılmakta ve hatta istismar edilebilmektedir. Biz bu yazımızda bu kavramlarla ilgili muteber görüşleri öne çıkarmaya gayret edeceğiz. Böylece gerçek anlamda peygamberin âl ve ehlinin kimler olduğunu ortaya çıksın, yanlış anlama ve istismarlar son bulsun.

Âl kelimesinin aslı 'ehl' olup kelimedeki hâ önce hemzeye, sonra da elife çevrilerek âl olmuştur. Âl, kişinin ev halkı, soyu, yakınları ve dindaşları anlamlarında kullanılmıştır. Ehl, kişinin yakın akrabalarıdır. Peygamber'in ehli, onun eşleri, kızları ve damatlarıdır.[1]

Dilciler, iki Kur'ân kavramı olan 'ehl' ve 'âl' kelimeleri arasında şöyle bir ince anlam farkı olduğuna dikkat çekmişlerdir: Ehl, nesep ve aidiyet bildirir. Ehlü'r-Racûl (kişinin ailesi), Ehlü'l-İlim (ilim adamı), Ehlü'l-Karye (şehir ahalisi) gibi. Âl ise, yakınlık ve arkadaşlık bildirir. Âlu'r-Racûl (kişinin yakınları, arkadaşları), Âlu Firavun (Firavun'un yandaşları). Âl kelimesinde nesep bağı pek yoktur. Yine ehl kelimesi, canlı ve cansızlara izafe edilirken, âl sadece canlılara izafe edilir.[2] Buna göre Ehl-i Beyt-i Rasûl, Allah Rasûlü'nün akrabaları anlamına gelirken; Âlu Muhammed, daha geniş manada Hz. Peygamber'in nesep bakımından yakınlarını içine aldığı gibi, tüm arkadaş ve taraftarlarını da içine alır.

Âl kelimesi,, Kur'ân'da şu anlamlarda kullanılmıştır: Kavim, yandaş, aile efradı, soy sop. Âl kelimesinin Kur'ân'daki kullanımlarda ortak nokta, kelimenin 'aidiyet' ve 'yakınlık' bildirmesidir.[3]

Hız. Peygamberin Ehlinden Olmak, O'nun İzinde Olmakla Mümkündür!

Peygamberin ehli, onun dininden olan, onun izinde giden ümmeti içine alır. Nitekim, “Şirkten takvaya yönelmiş her müttakî kişi, Hz. Peygamberin ehli ve âlidir.”[4] “Her peygamberin ehli, onun ümmetidir”[5] denilmiştir. Nasıl ki Âlu Firavun, Firavun’un kavmi, yandaşı, etbai ve dindaşları olan herkesi içine alıyorsa; Âlu Rasul de, nesep bağı olsun olmasın, onun döneminde yaşasın yaşamasın, onun dini ve milleti üzere olan herkeştir. Bu sebeple onun din ve milletinden olmayanlar, onun yakınları bile olsalar onun âlinden sayılmazlar.[6] Çünkü Firavun ve âlinin suda boğularak helak edildiklerini anlatan ayetlerde, Âlu Firavun’u oluşturanlar, Firavun’un oğlu, kızı, amcası, dayısı, kardeşi ve yakını değildi. O yüzden Ebû Leheb ve Ebû Cehil, Hz. Peygamber’in akrabası olsalar bile onun âlinden sayılmazlar. Nitekim Hz. Nuh’un inanmayan oğlu için Yüce Allah, “O senin ehlinden değildir. Çünkü onun yaptığı iyi olmayan bir iştir”[7] buyurmuştur. Ayet, “o, senin dininden değildir yahut o, sana tufandan kurtulmayı vadettiğimiz yakınlarından değildir, çünkü onun özü bozuktur,[8] o senin izinden gitmemiştir, o senden yabancılaşmıştır, diye anlaşılmıştır. Yoksa bunun anlamı, o senin çocuğun değildir; eşin, onu başkasından peydahlamıştır anlamına değildir. Nitekim Hz. Nuh’un oğlu, tufanda boğularak inkârının cezasını kendisi çekmiştir.

Yine başka bir ayette Hz. Nuh ve Hz. Lut Peygamberlerin inkarcı hanımları anlatılırken şöyle buyrulmuştur: “Kocaları, Allah’tan gelen hiçbir şeyi onlardan savamadı...”[9] Çünkü onlar, inkârları sebebiyle sonuçta Peygamberlerin âli olmaktan çıkmışlardır.

Âlu’n-Nebî ifadesi özel anlamda, Hz. Peygamber’in soyu, onun eş ve çocukları, ona uyan ve onun izinde gidenler, Haşim ve Muttaliboğulları, Hz. Fatıma’nın soyundan gelenler, onun aile efradı, nesep yahut nisbet bakımından ona uzananlar; genel anlamda ise onu izleyen herkeştir,

diye anlaşılmıştır.[10] Ehl-i Beyt'ten Ca'fer-i Sâdık, "Hz. Peygamber'in dininin gereklerini yerine getiren tüm müslümanlar onun âlidir." [11] diyerek bu genel anlama vurgu yapmıştır.

Nitekim Amr b. As, Peygamberimizin kendisine şöyle söylediğini anlatır: "Dikkat et, benim babamın yakınları olan falanlar benim dostlarım değildir. Benim asıl dostlarım, Allah ve salih müminlerdir." [12]

Kur'ân-ı Kerim'de; "Doğrusu Allah ve melekleri, Peygamber'ine salât ederler. Ey iman edenler! Siz de ona, tam anlamıyla salât ve selâm edin" [13] buyrulmuştur. Bu ayet inince Peygamberimize, kendisine nasıl salât ve selam edileceği sorulunca da o, şöyle deyin buyurmuştur:

"Allahım, Muhammed ve âline salat et. Tıpkı İbrahim ve âline salât ettiğin gibi. Doğrusu Sen, övülmeye layıksın ve yücesin.

Allah'ım, Muhammed ve âlini mübarek kıl. Tıpkı İbrahim ve âlini mübarek kıldığın gibi. Doğrusu Sen, övülmeye lâıyksın ve şanı yüce/iyiliği bol olansın." [14]

Yukarıdaki tanım ve açıklamalar ışığında Peygamberimizin tavsiyesiyle namazlarda okunan salâvatların, yalnızca Hz. Peygamber'in yakınlarından olan âli ile sınırlı olmadığını ve onun izinde olan tüm müminleri kapsadığını söyleyebiliriz. Öte yandan Peygamberimizin tavsiye ettiği

bu duayı, meleklerin, Hz. İbrahim'in ev halkına yaptıkları şu duadan esinlenerek tavsiye ettiğini de söyleyebiliriz: "Ey ev halkı! Allah'ın rahmeti ve bereketi sizin üzerinize olsun! Doğrusu Allah övülmeye layık ve şanı yüce/iyiliği bol olandır." [15]

▣ **Peygamberin Soyundan Olmak Yetmez! Onun Yolunda Olmak Gerek!**

Elbette Hz. Peygamber'in neseben ve sıhren (evlilik yoluyla) yakını olmak, herkesin istediği bir şeydir. Onun seçkin torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in soyundan (şerîf ve seyyid) olmak da öyledir. Ama tüm bunlar, insanın elinde olmayan ve Allah'ın takdiriyle olan şeylerdir. Dolayısıyla Allah vergisi her nimet gibi, bu nimetler de O'nun yolunda kullanılıp değerlendirilebildiği oranda anlamlı ve şerefli. Aksi takdirde, nice insanlara verilen nice nimetler, onların azgınlık ve taşkınlığını artırmış ve sonuçta helaklerine neden olmuştur.

Kan dökücü Kâbil'in Hz. Âdem'in oğlu olması; putperest bir kişi olan Azer'in Hz. İbrahim Peygamber'in babası olması; Hz. Nûh ve Hz. Lût Peygamberlerin inkarcı karılarının peygamber eşi olmaları. Ebu Leheb'in Hz. Peygamber'in amcası olması gibi. Tüm bu yakınlıklar, bu kişilere hiçbir şey kazandırmamıştır. Üstelik Hz. Peygamber döneminde yaşayan inkârcılardan sadece Ebu Leheb'in adı (künye olarak) Kur'ân'da geçmiştir ve Hz. Peygamber de onun hakkında, "Benim Ebu Leheb ile herhangi bir yakınlığım kalmamıştır." buyurmuştur.

Yine o, “Öncelikle en yakın akrabayı uyar”[16] ayeti inince, Peygamberimiz kırk beş kişiyi toplayıp kızı Hz. Fatıma ve halası Hz. Safiye başta olmak üzere tüm yakınlarını, Peygamber’in yakını olmakla aldanmamaları konusunda şöyle diyerek uyarmıştır:

“Ey Ka’boğulları! Ey Abdümenafogulları! Ey Haşim gulları! Ey Abdülmuttalipoğulları! Kendinizi ateşten koruyun. Ey Muhammed’in kızı Fatıma! Ey Muhammed’in halası Safiyye! Kendinizi ateşten koruyun. Vallahi ben, Allah’tan gelecek şeyi sizden savamam, O’na karşı bir şey yapamam. Ancak Allah size merhamet ederse, o başka. Benim malımdan dilediğinizi isteyin, onu verebilirim; ama Allah’ın azabına karşı size bir şey yapamam!”[17]

Yine Peygamberimiz, kendisiyle nesep bağı olmadığı halde Hz Selman hakkında “Selman bizden, Ehl-i Beyttendir” buyurarak ehl-i beyit sınırını genişletmiş ve genel anlamına dikkat çekmiştir.

Bu uyarılar bize, Peygamber yakını olmanın mücerret olarak kişiye bir üstünlük ve ayrıcalık kazandırmadığını anlatmaktadır. Üstelik Kur’ân’da, Peygamber yakını olmanın, diğer insanlardan farklı olarak bir takım yükümlülükleri beraberinde getirdiği üzerinde durulur: “Ey Peygamber hanımları! Sizden kim açık bir hayâsızlık yaparsa, onun azabı iki katına çıkarılır. Bu Allah’a göre kolaydır. Sizden kim de Allah’a ve Peygamber’ine itaat eder ve yararlı iş yaparsa, ona da mükâfatını iki kat veririz. Ona Biz, bol rızık hazırlamışızdır. Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz.”[18]

Yukardaki örneklerde de görüldüğü üzere seçkinlerin yakını olan bazı kişiler, Allah'ın kendilerine bahşettiği seçkinlerin yakını olma nimetinin kadr ü kıymetini bilememişler ve bu nimeti, nimet sahibine yaklaşma aracı olarak değerlendirememişlerdir. Şayet onlar, bu nimetin kıymetini bilerek, nimetin gereğini yerine getirmiş olsalardı, peygamberlerin yakınları, tevhid ehli kişiler olarak sitayişle anılacaklardı. Ama öyle olmamış ve onlar bu sefer peygamber yakını azgınlar olarak yine özellikle anılmışlardır. Bu yüzden hadiste “Ameli geri bırakan kişiyi soy soppu öne geçirmez”[19] buyrulmuştur.

Bu örneklerden de hareket ederek diyoruz ki, âl ve ehl kelimelerini dar kalıplardan kurtararak, kapsamlı anlamda algılamak gerekmektedir. Zaten insan, kendi iradesi doğrultusunda yaptıkları ve kazandıklarıyla Allah katında değer kazanacaktır. Aynı şekilde kişi, Hz. Peygamber'in yolunu izlemekle, onun dinini sahiplenmekle ona olan yakınlığını artıracak ve onun akrabası olacaktır. Bu anlayış, âl/ehl kelimesinin Kur'ân'daki kullanımlarından olan ve yukarıda verdiğimiz anlamlarla da paralellik arz edecektir. Şöyle ki, Hz. Peygamber'in izinde giden müminler, onun ümmeti, ona yaraşır bir topluluk ve onun aile bireyleri mesabesinde değerlendirilecektir. Tabi ki Peygamberimizin âline selâm okuma, öncelikle Hz. Peygamber'in kendisine inanmış yakınlarını kapsayacaktır. Ama bu dua, onlarla sınırlı kalmayacak, kıyamete kadar onun izinde gidenleri de içine alacaktır.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz:

1. Ehl ve âl kelimeleri, temelde aidiyet ve yakınlık ifade eden kelimelerdir. Kelimeler, kişinin neseben ve sıhren (doğum ve evlilik yoluyla olan) yakınlarını kapsadığı gibi, kişiyle başka bağlarla alakalı olan kişileri de kapsayabilmektedir.

2. Zürriyet ve sıhriyet yoluyla Hz. Peygamber'in yakını olmak, insanın elinde olan bir şey değildir. Bu, her insanın arzuladığı güzel bir şey olsa bile, temelde bir ayrıcalık ve üstünlük sebebi değildir. Hz. Peygamber'in yakını olan saygın kişiler, bu saygınlıklarını yalnızca onun akrabası olmakla değil, onun izinden gitmekle kazanmışlardır. Nitekim "Size Kur'ân ve ehl-i beytimi emanet olarak bıraktım onlara yapıştığınız sürece sapsamazsınız"[20] hadisinin "Size Kur'ân ve Sünnetimi emanet olarak bıraktım onlara yapıştığınız sürece sapsamazsınız"[21] şeklindeki versiyonu bu tezi doğrulamaktadır. Buna göre ehl-i beyit, Kur'ân ve Sünnet doğrultusunda hareket eden, Peygamberin izinde giden herkeştir.

3. Namazlarda bizlere salavât dualarını okumayı tavsiye ederken kendi âline dua etmeyi de öğreten Peygamberimiz, tüm izinden giden ümmetine engin şefkat, merhamet ve şefaathetmeyi kendine şiar edinmiş bir yüce şahsiyettir. Nitekim O, salavâttan hemen önce okumamızı tavsiye ettiği tahıyyat duasında "essalamü aleynâ ve alâ ibâdillahissalihîn" (Selam, bizim ve Allah'ın sâlih kullarının üzerine olsun) diyerek selamı tüm Sâlih kullara şamil kılmıştır.

4. Tarihte zürriyet ve sıhriyet bakımından Hz. Peygamber'in yakını olanlardan, onun sağlığında ve onun vefatından sonra gelen seyyid ve şeriflerden onun yolunda gidip ona yakışanlar olduğu gibi, ona yakışmayanlar ve hatta bunu istismar edenler bile olmuştur. Seyyid ve şerifliği sadece, kimi zamanlarda onlara tanınan imtiyazlardan yararlanma fırsatı olarak değerlendirmek isteyenler eksik olmamıştır. Bugün de yaşayış ve gidişatıyla Hz. Peygamber'e hiç benzemediği halde, sırf onun soyundan gelmiş olmayı kullanmak isteyenler az değildir. Kaldı ki, özellikle bu işleri takip eden bir kurum olan Nakîbu'l-Eşrâf'ın[22] işlerliğini kaybetmesinden beri, onun yakını olmak da sağlam bir şekilde ve kesin olarak tespit edilebilen bir şey değildir.

5. Kur'ân-ı Kerim'de geçen âl ve ehl kelimeleri, hem Hz. Peygamber'in yakınları için, hem başka

insanların yakınları için ve hem de genel anlamda kullanılmıştır.

6. Hz. Peygamber'in âlinden olmanın, kişiye Allah katında bir şeyler kazandırabilmesi için, âl kavramını genel anlamda almak en doğru ve tutarlı yoldur. Namaz duaları başta olmak üzere pek çok duada yer alan Âl-i Muhammed ifadelerine bu anlamı yüklemek, bu kapsamlı anlayışın bir gereğidir. Bu anlamda Âl-i Rasûlden olmak/sayılmak, isteyen herkese açık bir kapıdır. O halde yarışanlar bu uğurda yarışsınlar ve o halkada yerlerini almaya baksınlar.

7. Peygamberin ve seçkin kişilerin soyundan olmak elbette güzel bir şeydir. Ama yalnızca bu husus, bir ayrıcalık, üstünlük ve övünç vesilesi olamaz. Önemli olan o seçkin kişilere layık olabilmek, onları izleyip onlara benzeyebilmektir.

Dipnotlar

[1] İbn Manzûr, Lisân, XI, 28; Muhammed Nureddin el- Müneccid, el-İştirâk'ül-Lafzî fi'l-Kur'an, s, 106.

[2] Bkz. Askerî, Furûk, s. 233. Bir başka görüşe göre âl kelimesi rücu etmek, yönetmek anlamına gelen âle kökünden türetilmiştir.

[3]Bkz. Hz. Peygamberin Âlinden Olmak, Diyanet Avrupa Dergisi, Ankara-2003, Sayı 50, s, 5-8.

[4] Kurtubî, el Câmî', I, 381; Tahtavî, Hâşiye, s. 8.

[5] İbn Manzûr, Lisân, XI, 28-29; Kasım^, Tefsîr, XIII, 4853.

[6] Rafizîler, Hz. Peygamber'in âli, sadece onun kızı Fatıma ve torunları Hasan ve Hüseyin'dir, derken; bazıları Âlu Muhammed, onun eşleri ve zürriyetidir, demişlerdir. Bkz. Kurtubî, el Cami', I, 381-382.

[7] 11 Hûd, 46; Kurtubî, el Câmî', I, 382.

[8] Kurtubî, el Câmî', IX, 46.

[9] 66 Tahrim, 10.

[10] Tehanevî, Keşşâf, I, 87-88; Kurtubî, el Cami', XIX, 182-183.

[11] Rağib el İsfehânî, el-Müfredât, s. 38; Fîruzabâdî, Besâir, II, 162-163.

[12] Yakub b. İshak Ebî Avâne, Müsned, Beyrut, ty, I, 96; Kurtubî, el Câmî', I, 382.

[13] 33 Ahzab 56.

[14] Buhârî, Tefsîru Sure, 33/10; Deavât, 31, 32; Müslim, Salât, 65-69; Ebû Davûd, Salât, 179; Taberî, Camiul Beyân, XXII, 43-44; Kurtubî, el Cami', XIV, 233-235.

[15] 11 Hud, 73.

[16] 26 Şuarâ, 214.

[17] Yakub b. İshak Ebî Avâne, Müsned, I, 93-96.

[18] 33 Ahzab, 30-32.

[19] Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, II, 304 (Müslim).

[20] Müslim, Fedâlü's-Sahâbe 36; Ahmed, V, 181.

[21] Ebû Davûd, Menâsik 56; İbn Mace, Menâsik 84; Muvatta', Kader 3.

[22] XV. yüzyıldan itibaren Osmanlılarca ihdas edilip Osmanlı saltanatının ilgasına kadar devam eden bu kurum, Hz. Peygamber'in soyundan gelenlerin defterini tutuyor, onların işlerini görüyor ve onlara tanınan bazı ayrıcalıklardan onları yararlandırıyordu. Bu Osmanlı kurumundan önce de Hz. Peygamber'in soyundan gelenler tespit edilmiş ve onlara özel bir ilgi ve hürmet gösterilmiştir. Bkz. Pakalın, Osmanlı Tarihi ve Deyimleri Sözlüğü, II, 647-648; Mefail Hızlı, 'Nakîbu'l-Eşrâf', Şamil İslâm Ansiklopedisi, VI, 133,134.

[1] İbn Manzûr, Lisân, XI, 28; Muhammed Nureddin el- Mûneccid, el-İştirâk'ül-Lafzî fi'l-Kur'an, s, 106.

[2] Bkz. Askerî, Furûk, s. 233. Bir başka görüşe göre âl kelimesi rücu etmek, yönetmek anlamına gelen âle kökünden türetilmiştir.

[3]Bkz. Hz. Peygamberin Âlinden Olmak, Diyanet Avrupa Dergisi, Ankara-2003, Sayı 50, s, 5-8.

[4] Kurtubî, el Câmî', I, 381; Tahtavî, Hâşiye, s. 8.

[5] İbn Manzûr, Lisân, XI, 28-29; Kasım^, Tefsîr, XIII, 4853.

[6] Rafizîler, Hz. Peygamber'in âli, sadece onun kızı Fatıma ve torunları Hasan ve Hüseyin'dir, derken; bazıları Âlu Muhammed, onun eşleri ve zürriyetidir, demişlerdir. Bkz. Kurtubî, el Cami', I, 381-382.

[7] 11 Hûd, 46; Kurtubî, el Câmî', I, 382.

[8] Kurtubî, el Câmî', IX, 46.

[9] 66 Tahrim, 10.

[10] Tehanevî, Keşşâf, I, 87-88; Kurtubî, el Cami', XIX, 182-183.

[11] Rağıb el İsfehânî, el-Müfredât, s. 38; Fîruzabâdî, Besâir, II, 162-163.

[12] Yakub b. İshak Ebî Avâne, Müsned, Beyrut, ty, I, 96; Kurtubî, el Câmî', I, 382.

[13] 33 Ahzab 56.

[14] Buhârî, Tefsîru Sure, 33/10; Deavât, 31, 32; Müslim, Salât, 65-69; Ebû Davûd, Salât, 179; Taberî, Camiul Beyân, XXII, 43-44; Kurtubî, el Cami', XIV, 233-235.

[15] 11 Hud, 73.

[16] 26 Şuarâ, 214.

[17] Yakub b. İshak Ebî Avâne, Müsned, I, 93-96.

[18] 33 Ahzab, 30-32.

[19] Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, II, 304 (Müslim).

[20] Müslim, Fedâlû's-Sahâbe 36; Ahmed, V, 181.

[21] Ebû Davûd, Menâsik 56; İbn Mace, Menâsik 84; Muvatta', Kader 3.

[22] XV. yüzyıldan itibaren Osmanlılarca ihdas edilip Osmanlı saltanatının ilgasına kadar devam eden bu kurum, Hz. Peygamber'in soyundan gelenlerin defterini tutuyor, onların işlerini görüyor ve onlara tanınan bazı ayrıcalıklardan onları yararlandırıyordu. Bu Osmanlı kurumundan önce de Hz. Peygamber'in soyundan gelenler tespit edilmiş ve onlara özel bir ilgi ve hürmet gösterilmiştir. Bkz. Pakalın, Osmanlı Tarihi ve Deyimleri Sözlüğü, II, 647-648; Mefail Hızlı,

'Nakîbu'l-Eşrâf', Şamil İslâm Ansiklopedisi, VI, 133,134.